

תנועת הנאורות

דודי זינגר

רקע

עידן הנאורות הוא כינוי שניתן לתקופה שמתחילה במאות ה-17 וה-18 שמתאפיינת **במעבר מחשיבה אינטלקטואלית דתית לחשיבה רציונלית ומדעית**. תקופת הנאורות עיצבה את דמותו של העולם כפי שאנו מכירים אותו כיום .

השפעת הכנסייה על האדם בימי הביניים לפני עידן הנאורות:

בתקופת ימי הביניים באירופה, מוסדות השלטון והכנסייה החזיקו בידיהם את הידע ואת הלגיטימציה לחקור וללמוד, הכנסייה הייתה גוף חזק, שהשפיע בצורה משמעותית על כל מה שקרה באירופה.

האנשים שהיו אז דתיים פחדו להיענש בידי שמים, ולכן נשמעו להנחיות שפורסמו על ידי האפיפיור והכמרים וחששו להמרות את פיהם של נציגי הכנסייה, על מנת לשמר את המשמעת הזו, טיפחה הכנסייה את הגישה שאמרה שרק הכמרים יכולים להיות בעלי ידע, היות והאנשים הפשוטים לא ידעו קראו וכתוב, ולא היו יכולים לקרוא את כתבי הקודש (התנ"ך והברית החדשה), הם היו חייבים להישמע להוראות נציגי הכנסייה, הכנסייה השיגה עוצמה רבה בדרך זו, היא בנתה לעצמה צבא חזק, צברה ממון והייתה בעלת השפעה פוליטית רבה על מלכים ושליטים.

שאלה?

מדוע כינו הוגי הנאורות את תקופת ימי הביניים בשם "תקופת החושך" ? מה אפל וחשוך בתקופה ימי הביניים ?

תשובה:

הוגי הנאורות כינו את תקופת ימי הביניים בשם "תקופת החושך", מאחר והאדם בימי הביניים היה "שבוי" בידי הכנסייה אשר פעלה להגבלת מחשבותיו, ויכולותיו ללמוד ולהתפתח באופן עצמאי, במצב זה השלטונות שנבחרו או נשלטו על ידי הכנסייה שלטו כמעט באופן מלא על חיי האדם הפשוט, ולכן גורלו של האדם לא היה נתון בידי, וכך נוצר מצב בו האדם חיי בתחושת השלמה עם גורלו וללא אמונה ביכולתו לשנות את הגורל.

שאלה:

מהי נאורות?

תשובה:

לדעת קאנט, "נאורות היא יציאת האדם ממצב של קטינות (מחוסר בגרות), שהוא עצמו אשם בו. חוסר בגרות הוא אי-יכולתו של האדם להשתמש בשכלו בלי הדרכת הזולת. אשמה בחוסר-בגרות (קטינות) איננה חוסר שכל, אלא חוסר החלטה ואומץ להשתמש בו בלי הדרכת הזולת – *Sapere aude!* . אזור אומץ (העז לדעת) להשתמש בשכלך שלך! היא איפוא סיסמת הנאורות". (עמנואל קאנט)

שאלה:

על פי קאנט מהו "מצב הקטינות"? מדוע אדם נקרא בו "קטן"?

תשובה:

"מצב קטינות" לפי קאנט, הוא מצב בו האדם איננו משתמש בשכלו, אלא מבסס את כל מחשבותיו, על תבונות של אנשים אחרים, הוא נקרא "קטן", מאחר והוא דומה בהתנהגותו לילד קטן התלוי במבוגרים שיפרשו לו את העולם לפי הבנתם.

שאלה:

מה גורם לאדם להישאר במצב זה? וכיצד אפשר לפעול לשינוי המצב?

תשובה:

לדעת קאנט, לאדם היחיד קשה לחלץ את עצמו מחוסר בגרותו, שנעשה לו להרגל. ככלל, אדם שמעולם לא הניחו לו לעשות שימוש אוטונומי (עצמאי) בתבונתו, פשוט אינו מסוגל לעשות שימוש בשכלו; רק בודדים עשויים להשתחרר מחוסר הבגרות בכוחות עצמם. מכאן, שהמהלך שיש לקדם הוא יציאה של ציבור שלם מחוסר הבגרות. קאנט רואה יסוד הכרחי ומספיק לכך בהרות, שפירושה יצירת תנאי אפשרות לשימוש פומבי חופשי בתבונה, בכל תחומי החיים.

שאלה:

מהו "האור" אותו קדמו הוגי הנאורות?

תשובה:

"האור" אותו קדמו הוגי הנאורות התבסס על שינוי תפיסת האדם את עצמו, תחת הסיסמה "העז לדעת", דחפו הוגי הנאורות את האדם להאמין ביכולותיו: ללמוד, להבין, לצור ולפתח את העולם, מציאות זו הביאה תקווה ואופטימיות אצל האדם, אשר החל ללמוד לחקור, לפתח ולמצוא פתרונות שיקלו על חייו, תוך השתחררות מהשפעת הכנסייה על חייו. האדם החל להאמין שיש ביכולתו לשנות את גורלו.

שאלת "לב לדעת"

איזו דרך חיים עדיפה יותר בעיניכם? האם עדיף להיות נאור או לא?
בתשובתכם יש להציג להסביר ולנמק את עמדתכם.

רובינזון קרוזו

הספר מהווה מודל וציון דרך לעוז רוחו של האדם כפי שבא לידי ביטוי אצל הוגי הנאורות, אדם שאינו נכנע לאיתני הטבע ולגורל, ושורד בזכות תושייתו ואומץ ליבו.

הסיפור הוא יומן דמיוני של ימאי בריטי בשם רובינזון קרוזו, שספינתו נטרפה והוא נקלע לאי בודד, שם שרד עם ידיד שפגש באי במשך שנים, עד להצלתו.

את ההשראה לרומן קיבל דפו מסיפור אמיתי שפורסם באותה תקופה על ידי ווד רוג'רס – רב חובל בריטי, ותיאר את קורותיו של ימאי בשם אלכסנדר סלקריק. סלקריק עזב את הספינה שבה הפליג, נותר לבדו על אי בודד, כ-640 ק"מ מצ'ילה, ושרד שם במשך חמש שנים.

בניגוד לסגנונות הספרות עד לאותה תקופה, הדמויות בספר הם בני אדם רגילים, לא בני מעמדות גבוהים ולא בעלי כוחות על-טבעיים. גם האירועים המתוארים בפירוט הם מציאותיים, כאלה שיכולים להתרחש בחייהם של הקוראים. בספר העתיק דפו את האי ממקומו המרוחק מהיבשת אל מיקום הקרוב לחופי ברזיל, וכך התאפשר לדפו להוסיף הגעת אנשים בסירות מהיבשת אל האי וזו ההצדקה להצטרפותו של "ששת" אל רובינזון קרוזו בסיפור. שינוי מהותי נוסף הוא משך הזמן בו שהה הגיבור באי, סלקריק שהה באי קצת פחות מ-5 שנים ואילו רובינזון קרוזו שהה באי 28 שנים.

מאפייני הנאורות

אינדיבידואליזם: התייחסות לכל אדם כפרט בודד ועצמאי, ולא כחלק ממכלול משפחתי, חברתי, דתי או לאומי.

בדורות שקדמו לנאורות היותו של האדם חלק ממשפחה קהילה ומדינה היה דבר מובן מאליו, על האדם היה להתאים את עצמו לחברה בו הוא חי, ולוותר על זכויותיו בפני זכויות הכלל.

הוגי הנאורות קראו לכל אדם לקחת את גורלו בידיו, מבלי להיות תלוי בחסדי אחרים, הם קבעו שלכל אדם יש זכויות טבעיות של חופש ושוויון ועל המדינה (החברה) לשמור על זכויות אלו, ואם המדינה רוצה בשעת הצורך לפגוע בזכויות הטבעיות של הפרט עליה להצדיק ולנמק זאת

רציונליזם:

הוגי הנאורות האמינו בכח התבונה, בעזרתה יכול האדם להכיר את המציאות ולבחור את הדרך הנכונה עברו, ללא צורך בהסתמכות על ממסד הכנסייתי.

ידע:

הפיתוחים המדעיים והטכנולוגיים יחד עם השינויים הערכיים והחברתיים שהתרחשו בתקופת הנאורות, יצרו חברה המבוססת על ידע, אנשים רבים החלו לגלות עניין בענייני המדינה, ידע כללי, ולא רק בידע הדרוש להכשרה מקצועית מצומצמת.

אחד הביטויים למקומו של הידע בתרבות החדשה של הנאורות, הוא האנציקלופדיה, שיצא ראשונה לאור בצרפת בין השנים 1751-1772, האנציקלופדיה נכתבה על ידי עשרות אנשים והכילה יותר משבעים אלף ערכים, העורכים שאפו להפיץ את ערכי הנאורות דרך האנציקלופדיה.

דידרו, העורך הראשי של האנציקלופדיה אמר עליה:

” למען האמת, שואפת האנציקלופדיה לקבץ את כל פיסות הידע הפזורות ברחבי תבל ולהגיש את המערכת הכללית של כל הידע הזה בפני בני האדם שעמם אנו חיים, ולמסור אותה בידיהם של האנשים הבאים אלינו, כדי שעבודתם של הדורות הקודמים לא תהיה חסרת תועלת עבור הדורות הבאים, כדי שנכדינו לא יהיו רק משכילים יותר, אלא גם מוסריים יותר ומאושרים יותר, ושלא נמות מבלי שנרים את תרומתנו לאנושות”

קדמה:

הדגשת השימוש בתבונה כדי לחקור את הטבע, הביאה תוך זמן קצר לשיפור עצום בתנאי החיים, התחושה הייתה שהאנושות סוף סוף עלתה על המסלול הנכון, לאחר מאות שנים בהן הבטיחה הכנסייה למאמיניה ישועה, אך בפועל הטיפול בענייני העולם הזה הוזנח.

מכאן צמח רעיון הקדמה, כלומר האנושות הולכת ומתקדמת לקראת עתיד טוב יותר מכל התקופות שלפניו, הן בתחום החומרי והן בתחום המוסרי חברתי.

ספקנות וחילון:

בעולם בכלל, ובאירופה בפרט, לא הייתה מציאות של אנשים שאינם דתיים, רק במהלך תקופת הנאורות החל לפרוח החילון, וזאת בשל **הרציונליזם** של הנאורות שהציב שאלות והתבסס על ההנבה שהאדם יכול לחקור ולהגיע בעצמו לתבונות לגבי האמונה באלוהים, אל מול דרישת הכנסייה לאמונה תמימה המבוססת על אמון באנשי הכנסייה אשר יודעים את רצון האל, **והאינדיבידואליזם** שהעצים את האדם הפרטי ואת זכויותיו הטבעיות (חופש ושוויון) אל מול הקהילה והכנסייה שדרשה מהאדם לכופף את רצונותיו וזכויותיו אל מול הכנסייה והאל.

רבים מאנשי הנאורות החזיקו בתפיסה דתית המכונה: **דאיזם**, הם האמינו במציאותו של כח עליון, שברא את העולם, אך שללו את רעיון ההשגחה הפרטית ובצורך בקיום טקסים דתיים, הם הדגישו את הספקנות בהתגלות אלוהית וציווי האל על האדם, ואת יכולתו של האדם לדעת את האמת אודות האלוהים.

לפי הוגי הנאורות די באמונה כללית באל החכם הטוב והמטיב שנתן לאדם את הדת הטבעית, הבאה לידי ביטוי בחוכמה שבחוקי הטבע ובחובות המוסר הכלליות (לא תרצח, לא תגנוב וכו')

הוגי הנאורות פעלו להפרדת הדת מהמדינה, הם דרשו להפקיע את הכוונתה של הכנסייה בכל תחומי החיים (תהליך של חילון).

שאלות לב לדעת:

א. מהו לדעתכם הקשר בין הרציונליזם ובין תופעת החילון? (קשר של חיבור, ניגוד, סיבה ותוצאה?)

ב. מהו לדעתכם הקשר בין האינדיבידואליזם ובין תופעת החילון? (קשר של חיבור, ניגוד, סיבה ותוצאה?)

עקרונות הנאורות :

ההכרה בערך האדם

המסורת הנוצרית הכירה בעקרון התנכ"י על פיו האדם נברא בצלם אלוקים, אך הדגש העיקרי בתפישת הכנסייה, היה אפסותו של האדם והצורך להיות כפוף לדעת הכומר.

הנאורות בהשפעת ההומניזם טענה שבריאה בצלם אלוקים מדגישה את ערכו, עצמאותו וחירותו של כל אדם ואדם. מאוחר יותר הכרה זו נקבעה כעיקרון/כבוד האדם.

האדם יצור אוטונומי השולט בחייו ואחראי לגורלו ולגורל החברה

הנאורות יצאה נגד הנוהג שהיה מקובל בימי הביניים, לקבל דברים מכוח מסורת או סמכות (אבות משפחה, אצולה, כהני דת), היא דרשה לבחון מחדש את ההסדרים והמנהגים והמציאות במבחן התבונה.

התבונה והמוסר צריכים להנחות את האדם בחייו האישיים והחברתיים. מכאן שהאחריות עוברת לאדם המשכיל אשר באמצעות תבונתו יכול גם לסלק את הסבל האנושי (רעב, מחלות...) הנובע מבערות ואמונות הבל.

ההכרה בכבוד האדם ובזכויותיו הטבעיות

לוק היה הראשון שדיבר על זכויות טבעיות, זכויות שניתנו לבני האדם ע"י הבורא, ואינן תלויות בהחלטה אנושית כלשהי ולכן לא ניתן לפגוע בהם והשלטון חייב להגן עליהם. מי שפוגע בזכויות הטבעיות מפר את רצון הבורא.

הזכויות הטבעיות כוללות את **הזכות לחיים**, **לחירות** ולקניין.

שאלה:

החיים בחברה משותפת מוכרחים להיות תחת כללים מגבילים (חוקים), אשר באופן טבעי פוגעים בזכויות הפרט, כיצד ניתן להצדיק מצב של פגיעת החוק בזכויות הפרט?

מהיכן שואבת המדינה את הסמכות לחוקק חוקים המגבילים את זכויותיו של האדם? מדוע על האדם לציית לחוקים הפוגעים בזכויותיו?

תשובה:

גיון לוק: " כל בני האדם חופשיים מטבעם, שווים ועומדים ברשות עצמם, ועל כן אי-אפשר להוציא שום אדם מכלל מצב זה ללא הסכמתו לעשותו כפוף לשלטונו המדיני של זולתו".

הסבר:

אמנה חברתית:

האדם המצטרף לגוף המדיני (המדינה), מקבל על עצמו את ההסדר (האמנה) החברתית ומוסר את סמכות השיטור, השיפוט והענישה לידי המדינה, שלעיתים מגבילה את זכויותיו לטובת כלל החברה, מכח האמנה (הסכמתו) לכך, ומתוך הבנה שזאת דרכה של המדינה לשמור על כלל האזרחים.

המדינה יכולה להגביל את זכויות הפרט, מכח האמנה החברתית הקיימת בין חבריה.

מטרת השלטון (ממשל אידיאלי) להטיב עם העם ואם השלטון הופך לעריץ ופוגע בזכויות מותר למרוד בו.

מונטסקייה קבע את עקרון **הפרדת הרשויות**, במטרה להגביל את כוח השלטון ולמנוע פגיעה בזכויות הפרט, שלא על מנת להטיב עם העם.

הפרדת הרשויות:

מונטסקייה מעלה את השאלה, מי מבטיח לנו, שהשלטון יישאר הגון לאחר שיקבל את הכוח לידינו? כיצד ניתן למנוע הקמת שלטון עריץ שעלול לפגוע באזרחים?

לדעתו ניתן להשיג זאת על ידי חלוקת הכוח של השלטון בין רשויות (גופי שלטון), שיאזנו זו את זו ויבלמו את הגוף הנוטה לעריצות במקרה הצורך, תיאורית **הפרדת הרשויות**.

לכל שלטון שלושה תפקידים עיקריים:

הראשון – חקיקה, קביעת עקרונות התנהגות של הפרט והכלל.

השני-ביצוע, יישום עקרונות אלה בניהול המדינה.

השלישי-שפיטה, התערבות במקרים של סטייה מהעקרונות האלה וענישת האחראים במקרה הצורך.

יש לפצל את כל התפקידים האלה בין שלושה גופים כדי למנוע עריצות ושרירותיות. כל רשות תאזן את רעותה, תגביל את שליטתה ותמנע עריצות. הרשות המבצעת תהיה מחויבת לחוקים שחוקקה הרשות המחוקקת, והרשות המחוקקת תוכל לפקח על הרשות המבצעת.

שוויון זכויות :

עד עידן הנאורות החברה באירופה הייתה מעמדית. התפיסה הייתה שאי השוויון נובע מאי שוויון טבעי (כשורים, יכולות...) ולכן הוא צודק. מעמדו של כל אדם נקבע על פי המסורת, ז"א ייחוסו לשושלת המלוכה, האצולה, או על פי הסמכות, הכנסייה.

הנאורות הדגישה את עקרון/ערך השוויון ללא קשר למוצא או לתפקיד. אין שום הצדקה לאי שוויון הנובע מאי שוויון טבעי. עקרון הנאורות התפשט במיוחד בקרב מעמדות נמוכים ומיעוטים.

דוגמא: שוויון זכויות בין גברים ונשים:

בראשית העת החדשה מעמד האישה היה נחות ביחס לגבר. הנשים נתפסו כיצור רגשני ולא תבוני, הן לא זכו לחינוך ברמה גבוהה, לא היו להן זכויות פוליטיות, וזכות הירושה הייתה פחותה משל הגבר.

על רקע זה מתפתח הפמניזם, תפיסת עולם התומכת בהעצמת נשים ושואפת לשוויון בין גברים לנשים.

אחת מהפמניסטיות הבולטות היא **מירי וולסטונקרפט**, אשר טענה כי בני אדם נולדו שווים ורמת ההשכלה של נשים אינה פחותה משל גברים. רגשותן נובעת מהעדר השכלה, אם יקבלו חינוך ראוי ישתוו בכישוריהם לגברים ויתרמו לחברה בכל התחומים. היא הציעה להקים בתי ספר לבנים ובנות.

סובלנות

וולטר הטיף לחופש ביטוי וסובלנות אף כלפי אנשים שדעותיהם נתפסו כמסוכנות והזויות. מייחסים לו את המשפט "אני לא מסכים אתך, אך אלחם עד מוות על זכותך להביע את דעתך. הוא נאבק כל חייו במה שנתפס בעיניו כאי צדק וחוסר סובלנות.

לסיכום

מאפייני הנאורות: אינדיבידואליזם, רציונליזם, ידע, קדמה, ספקנות וחילון

רעיונות הנאורות: כבוד האדם, זכויות טבעיות, שוויון, סובלנות.

שאלה:

מה ההבדל בין מאפיין לבין עקרון?

תשובה:

מאפיין מתאר כיצד בא לידי ביטוי הנאורות.

האדם הנאור האמין ביכולותיו להבין ללמוד, לצור ולהתפתח **באופן עצמאי** (**אינדיבידואל**), האדם הנאור למד וחקר את המציאות על בסיס ניסויים ותצפיות **באופן מושכל** (**רציונאליזם**), הרחיב את **הידע** האישי מעבר לצורכי המקצוע בו עסק, התנהל **בספקנות** כלפי הדת ולא חשש לצאת נגד מוסכמות הכנסייה ואף **להשתחרר באופן מלא מהמסגרת הדתית (חילון)**

העיקרון מציין רעיון העומד בבסיס הנאורות.

האדם הנאור האמין בכך **שכל בני האדם שווים** ויש להם **זכויות טבעיות** של **חופש ושוויון**, תפקיד המדינה לארגן את חיי החברה, וכל עוד חוקי המדינה פועלים לטובת אזרחי יש אפשרות לפגיעה חלקית בזכויות האדם הפרטי, וזה מכח **האמנה החברתית**, האדם הנאור מאמין בערך **הסובלנות** כחלק מזכויות האדם להביע את עמדתו.

יישום רעיונות הנאורות – המהפכה האמריקנית

עד שנת 1733 הוקמו 13 מושבות בריטיות בחוף המזרחי של אמריקה (13 הפסים בדגל של ארה"ב). בהתחלה הממשלה הבריטית הציבה מושל בכל מושבה אך הוא בקושי התערב בחיי התושבים. לאחר מלחמת 7 השנים בין בריטניה ובין צרפת, התדלדלה קופת הממלכה הבריטית והשלטון הבריטי החל לגבות מיסים מהמושבות האמריקאיות, אבל לא זיכה אותם בהשפעה פוליטית כלשהיא בבריטניה והם לא הורשו לשלוח נציגים לפרלמנט.

התשובים באמריקה נדרשו לשלם תשלום מס בולים, כמו כן נדרשו התושבים לקיים את חוק האכסון- שחייב את המתיישבים לאכסן בביתם את החיילים האנגלים ולספק להם אוכל, בבוסטון היה טווח- בו נהרגו חמישה מתיישבים מירי חיילים אנגלים, כל אלו עודדו את המתיישבים להתמרד בשלטון האנגלי, וכך פרצה מלחמת העצמאות של המושבות הבריטיות באמריקה.

ברביעי ביולי 1776 בעיצומה של מלחמת העצמאות הוצגה **הכרזת העצמאות של ארה"ב** ועליה חתמו נציגי המושבות. האירוע מסמל את השתחררותן של המושבות מעול הבריטים והקמת מדינה חדשה ארה"ב של אמריקה.

את ההכרזה ניסח תומאס ג'פרסון איש תנועת הנאורות- שהאמין בזכויות טבעיות של האדם, סבלנות דתית.

ב - 1787 התקבלה החוקה האמריקאית – החוקה קבעה שיהיה משטר פדראלי – הכוונה שלטון מרכזי משותף, ולצדו שלטון מקומי של כל מדינה ממדינות הברית שעוסק בענייניה הפנימיים של המדינה.

הונהג ממשל דמוקרטי ייצוגי – בו ההחלטות יתקבלו ע"י נציגים נבחרים של הציבור. כמו כן אומצה ההצעה של מונטסקייה בדבר הפרדת רשויות: רשות מחוקקת, מבצעת, שופטת. הרשויות נפרדות עצמאיות ומרסנות זו את זו.

לחוקה האמריקאית היו חסרים סעיפים הנוגעים לזכויות הפרט ונוספו לה 10 תיקונים שנודעו בשם "**מגילת זכויות האדם**". התיקונים עסקו בזכות לחופש-חרות, חופש דת, חופש הביטוי, חופש עיתונות, חופש המחאה.

החוקה האמריקאית והכרזת העצמאות האמריקאית השפיעו על מנהיגי המהפכה הצרפתית.

המושגים שבהם השתמשו מנהיגי המהפכה בהכרזת העצמאות, בחוקה ובתיקונים לחוקה לקוחים מתוך רעיונות הוגי הדעות של תנועת הנאורות, המהפכה האמריקנית נתנה ביטוי מעשי לרעיונות התיאורטיים והמופשטים שהתוו הוגי הדעות של תנועת הנאורות.

יישום רעיונות הנאורות – המהפכה הצרפתית

בראשית המאה ה-18, בתקופת שלטונו של המלך לואי ה-14, הייתה צרפת נתונה בקשיים כספיים חמורים, שהלכו והחמירו במשך כל המאה.

גורמים למהפכה :

א. כלכלי :

צרפת השקיעה כסף רב במלחמת שבע השנים, ואחר כך בסיוע למורדים האמריקאים נגד אנגליה - מלחמה שצרפת כלל לא הרוויחה, והכסף שהשקיעה ירד לטמיון.

הממשלה הצרפתית עמוסת החובות נאלצה ללוות עוד ועוד כספים על מנת להחזיר את חובותיה, עד **שמחצית מתקציב המדינה** בשנות השמונים של אותה מאה נועדו **להחזרת חובות** משנים קודמות.

ב. חברתי :

החברה הצרפתית של המאה ה-18 הייתה מחולקת למעמדות, שהיו נבדלים זה מזה בזכויותיהם ובחובותיהם. המעמדות נקבעו על פי קריטריון אחד בלבד - מוצאו של האיש. אם אדם שייך למעמד מסוים, הרי על פי החוק השתייך גם בנו לאותו מעמד. בראש הפירמידה החברתית עמדו שני המעמדות העליונים - הכמורה והאצולה, ומתחתם ה"מעמד השלישי" שכלל את האיכרים שהיו מעל 90 אחוז מהאוכלוסייה.

ההבדלים בין המעמדות השונים התבטאו, כאמור, בזכויות ובחובות של כל מעמד. חוקי המדינה עיגנו בחוק את הבדלים אלו של בני המעמדות השונים.

לדוגמה, רק בני שני המעמדות העליונים היו זכאים למשרות הרמות ביותר. בני המעמד השלישי שהיו רוב מוחלט של העם (מעל 90 אחוזים), היו ברובם רק נתינים פשוטים.

הבחנה נוספת בין המעמדות הייתה בתחום המיסוי. בני שני המעמדות העליונים היו פטורים ממסים, ואילו בני המעמד השלישי שהיו רוב מוחלט של העם (מעל 90 אחוז) נשאו בכל נטל המסים הכבד.

כינוס אסיפת המעומדות

בשנת 1774, עלה לשלטון המלך **לואי ה-16**, שנאלץ לחפש פתרון דחוף למצב הכספי החמור שבמדינה. המלך נאלץ להסכים לבקשת האצילים לכנס את "אסיפת המעמדות" בכדי לדרך בענייני אוצר המדינה. "אסיפת המעמדות" לא כונסה מזה 250 שנה, מאז התבססה בצרפת המלוכה האבסולוטית, והמלך שלט מבלי להיוועץ בנציגי המעמדות.

באסיפת המעמדות הייתה שיטת הצבעה נוחה למעמדות העליונים. כל מעמד קיבל קול אחד בהצבעה, ולכן גם אם המעמד השלישי (שהיה רוב מוחלט של העם מעל 90 אחוז) לא ישתף פעולה נגד המלך, התוצאה הסופית במעמדות תמיד תהיה תמיד לטובת המעמדות העליונים, שיזכה באופן אוטומטי לקולם של האצולה והכמורה שמהווים ביחד 2 קולות מול המעמד השלישי ששווה לקול אחד בהצבעה.

פריצת המהפכה:

כאשר המלך כינס את "אסיפת המעמדות" המסורתית במאי 1789, היו שני המעמדות העליונים נותני הטון כצפוי. לנציגי המעמד השלישי לא היה סיכוי לקדם את מטרותיהם. הוויכוחים נמשכו חודש וחצי, ובקרב המעמד השלישי (ובעיקר בקרב נציגי הבורגנות המשכילה), החלו לדבר על הצורך בנקיטת צעד קיצוני.

הקמת "האסיפה הלאומית":

נציגי המעמד השלישי פרשו מאולם "אסיפת המעמדות", התכנסו באולם אחר והכריזו על עצמם כעל "האסיפה הלאומית". הנציגים הכריזו כי הן הנציגים הממשיים של האומה הצרפתית והם שצריכים לקבוע חוקה חדשה למדינה.

הם הזמינו את האצילים להצטרף וקבעו כי מעתה אין לאסיפת המעמדות כל תפקיד.

כינוס אסיפה זו היה מעשה חסר תקדים. המלך והאצילים לא יכלו להסכים לו מאחר וחששו לפגיעה במעמדם. שמועות פרחו בפריז כי המלך מגייס צבא ומתכונן לפזר את האסיפה הלאומית. שמועות אלו גרמו להמונים לצאת לרחובות וביקשו לחמש את עצמם בכדי להגן על הישגי המהפכה.

כיבוש הבסטיליה:

ב-14 ביולי 1789, נשפך גם דם ברחובות פריז כאשר ההמונים עלו על המצודה הידועה לשמצה בצרפת - הבסטיליה. ההמונים ביקשו להוציא את הנשק שבתוך בנין זה, שהפך לסמל לשלטונו האבסולוטי של המלך, ולכוון אותו נגד כל מי שיתנגד לאסיפה הלאומית. ההשתלטות על הבסטיליה לא הייתה מבצע מתוכנן מראש. אזרחי פריז התארגנו ל"משמר לאומי" כדי להתגונן מפני הצבא השכיר של המלך, ומכיוון שהיו זקוקים לשם כך לנשק, השתלטו על הבסטיליה.

לנפילת הבסטיליה בידי ההמונים נודעה השפעה רבה. האסיפה הלאומית קיבלה את המעשה כאות לתמיכת העם בה.

חודשים אחדים מאוחר יותר, המלך בא בתהלוכה מארמון ורסאי, מקום מושב חצר המלכות, לפריז הסמוכה, כשהוא עונד את סמלה של המהפכה - עיגול בעל שלושת הצבעים: כחול, לבן ואדום. עם תום התהלוכה לא הורשה המלך לחזור ולהתבודד בורסאי, אלא עתה ישב בארמונו בפריז כשעינם של תושבי העיר מפקחת עליו. כעת פריז נרגעה. "המשמר הלאומי" שמר על הסדר, "האסיפה הלאומית" המשיכה בדיוניה וותרנות המלך הועילה להרגעת הרוחות.

הצהרת זכויות האדם והאזרח 26 באוגוסט 1789

האספה הלאומית פרסמה את הצהרת זכויות האדם והאזרח ב-26 לאוגוסט 1789. הצהרת זכויות האדם והאזרח היוותה **אירוע מהפכני עצום** שטלטל את צרפת ואת אירופה כולה. לעומת הכרזת העצמאות של ארה"ב שהייתה מיועדת רק לאזרחי ארה"ב, **הצהרת זכויות האדם והאזרח** היא בעלת משמעות אוניברסלית ומגדירה את הזכויות של כל בני האדם בעולם, ולא רק של האזרחים בצרפת, וכן את הזכויות של האומה. הצהרת זכויות האדם והאזרח כללה 17 סעיפים: וקבעה שכל בני האדם נולדים חופשיים ושווי זכויות, וכי לכל בני האדם זכויות טבעיות שאינן ניתנות לביטול: הזכות לחיים, הזכות לחירות והזכות לקניין. ההצהרה גם מפרטת את זכויות האדם הנובעות מהזכויות הטבעיות, ובהן: שוויון בפני החוק, חופש דת, חופש ביטוי והגנה על החיים והרכוש. מלבד קביעת זכויות האדם עסקה ההצהרה בניסוח **זכויות האזרח**, וקבעה כי: **כל האזרחים שווים בפני החוק** והינם בעלי הזכות להשתתף באופן ישיר או עקיף בחקיקת חוקי המדינה, אין לאסור אזרח ללא הליך שיפוטי ולכל אזרח קיימת הזכות לחופש פולחן דתי והזכות לחופש הביטוי (במגבלות החוק והסדר הציבורי).

העקרונות שנוסחו בהצהרת זכויות האדם והאזרח הם בעלי ערך חוקתי בחוק הצרפתי עד היום. יתרה מכך, עקרונות ההצהרה מהווים תשתית לחוקות ולחוקים במדינות הדמוקרטיות, גם בימינו.